

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української літератури

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ЕМАНСИПАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ В
ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ»**

Студентки 2 курсу МУУЗ групи

Освітньої програми Середня освіта. Українська мова і
література

Спеціальності 014. 01 Середня освіта (Українська мова і
література)

Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Кишук Діани Валеріївни

Науковий керівник: **В. І. Ткаченко**, кандидат філологічних
наук, доцент кафедри української літератури, факультету
філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні засади емансипаційних тенденцій в жіночій прозі другої половини XIX століття.....	6
1.1. Історіографія емансипаційних тенденцій.....	6
1.2. Специфіка жіночої літератури другої половини XIX століття.....	20
Розділ II. Особливості репрезентації емансипаційних тенденцій в жіночій прозі другої половини XIX століття.....	39
2.1. О. Кобилянська як новатор у просторі жіночої прози.....	39
2.2. Місце емансипаційної теми у творчості Н. Кобринської.....	67
2.3. Емансипаційні риси у творчості Є. Ярошинської.....	80
Висновки.....	90
Список використаної літератури.....	94

Вступ

Актуальність дослідження. Жіночий рух першої хвилі був боротьбою жінок за розширення природних прав, які чоловіки вже мали на той час. Жіночим рухом цієї пори було охоплено чимало країн, але він не спрямовувався на зміну тендерної системи і не мав масового характеру. Масштаб руху був пов'язаний з його метою (так, зокрема, основною метою було досягнення права вибору, свободу слова); з долею в населенні міського та освіченого середнього класу; з підтримкою, що надавалась іншими верствами населення і організаціями (до прикладу, впливовими політиками-чоловіками); з політикою, яку проводив уряд (лояльністю, обмеженням прав жінок приймати участь в організаціях або прямим придушенням жіночого руху); з культурними традиціями країни.

Розвиток жіночого руху різних країн характеризувався певною схожістю і питання освіти жінок та законодавчих реформ стало головним питанням цієї хвилі. Всюди жінки боролись проти подвійних стандартів по відношенню до статей, за реформи в галузі права, розлучення та права на працю. Питання про право голосу виникло в якості засобу задля досягнення інших результатів і забезпечення законодавчих реформ. Рух був головним чином представлений міськими та освіченими жінками середнього класу. Хоча рух нечасто ставив під сумнів традиційні жіночі ролі, він містив певні ідеологічні проблеми, що згодом відтворились у ХХ ст. Одна позиція була онована а визнанні схожості та рівності статей і стверджувала, що слід однаково ставитись до обох статей.

У Наддніпрянській Україні основні зусилля жіночого руху зосередили свою увагу на боротьбі за право жінки навчатися, отримувати освіту, зокрема вищу («Общество помощи высшему женскому образованию» у Харкові). Так, у 1878 році було засновано Вищі жіночі курси в Києві, 1880 році – у Харкові. У 1884 році в Києві було засновано український жіночий гурток, очолюваний О. Доброграєвою. Із часом заснували Київську жіночу громаду, Товариство захисту працюючих жінок у Києві та Харкові. Жінки брали активну участь у

культурно-освітньому русі (Х. Алчевська, О. Кобилянська, Олена Пчілка та ін.), а також у суспільно-політичному житті, зокрема у народницькому та соціал-демократичному русі.

В українській літературі ідея жіночої емансипації як культурноосвітня проблема виникла вже в 40-х роках ХІХ ст., проте лише в другій половині цього століття зазначені ідеї набули характеру гострої соціальної та національної проблематики. Провідні письменники, публіцисти та громадські діячі перебували у бездержавному стані, вони зробили великий внесок у представлення проблем жіноцтва, їх актуалізації та поживлення жіночого руху в тогочасному соціумі, першочергово у формування повноцінної жіночої свідомості, оскільки усвідомлення жінкою своєї суспільної повноцінності дало можливість заявити їй про свої права. Літературознавці В. Агеєва, Т. Гундорова, Л. Ісаєнко, З. Мітяй, Г. Рижкова, С. Філоненко та ін. наголошують на неоднозначності рецепції самого явища жіночої прози і поняття, яке його позначає. Вони одноголосно вказують на те, що відсутність терміну «чоловіча» проза, опозиційного «жіночій», свідчить про оцінку останньої як неповноцінної. Досліджуючи історичну ситуацію України, М. Богачевська-Хом'як робить висновок про те, що «жодне з визначень фемінізму – від найліберальнішого до найрадикальнішого – не можна прикласти до українського жіночого руху». Його особливість полягає в тісному зв'язку з національно-визвольною боротьбою.

Мета дослідження – визначити особливості емансипаційних тенденцій в жіночій прозі в другій половині ХІХ століття.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань** дослідження:

- з'ясувати історіографію питання;
- проаналізувати специфіку жіночої літератури другої половини ХІХ-початку ХХ століття;
- визначити роль О. Кобилянської у просторі жіночої прози;
- окреслити місце емансипаційних тенденцій у творчості Н. Кобринської;

- описати емансипаційні риси у творчості Є. Ярошинської.

Об'єктом дослідження є жіноча проза в другій половині XIX століття (на матеріалі творів Ольги Кобилянської, Наталі Кобринської, Євгенії Ярошинської).

Предметом дослідження є стильові моделі жіночих характерів в українській літературі другої половини XIX – початку XX століття.

Методи дослідження. У роботі використано аналіз, синтез, культурно-історичний, психологічно-аналітичний та порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна дослідження. У роботі комплексно досліджуються особливості емансипаційних тенденцій в жіночій прозі в другій половині XIX століття на матеріалі творчості О. Кобилянської, Н. Кобринської та Є. Ярошинської.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали й висновки можуть бути використані у підготовці лекційних курсів з історії української літератури кінця XIX ст. і спецкурсів, практичних занять, факультативів, а також у практиці викладання в середніх навчальних закладах.

Апробація теми дослідження: публікація на тему «Основні тенденції жіночої прози в другій половині XIX століття» у збірнику «Літературознавчі студії», Вінниця, 2020.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг – (101) сторінок.

Список використаної літератури:

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму: Монографія. Київ : Факт, 2003. 320 с.
2. Агеєва В. Казка про нежіночий простір: *Література плюс*. 2000. №1. С. 4–5.
3. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: Монографія. Київ : Либідь, 2001. 264 с.
4. Агеєва В. Хто боїться привида матріархату? *Критика*. 1999. №5. С.22–23.
5. Адам Г. Із статті «Сторіччя української літератури»: Ольга Кобилянська в критиці та спогадах / упор. Ф.П.Погребенник та ін. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. С. 287–288.
6. Бабишкін О. Творчість Ольги Кобилянської: Літературно-критичний нарис // О.Кобилянська. Твори: в 3-х т. Київ : Держлітвидав, 1956. Т.І.: 1887-1990. С.5–64.
7. Бабишкін О.К. Ольга Кобилянська: Нарис про життя і творчість. – Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1963. – 192 с.
8. Баранова Б. Наталія Кобринська – і український рух жіночий. *Український голос*. 1926. №18. 2 травня.
9. Білецький Л. Три силуетки. Марко Вовчок – Ольга Кобилянська – Леся Українка / Л. Білецький. Вінніпег, 1951. 127 с.
10. Білоус Н. Феміністична проблематика прози Ольги Кобилянської *Українська мова і література в школі*. 1999. №1. С. 36–38.
11. Бовуар Сімона де. Друга стаття. Київ : Основи, 1995. Т. 2. 392 с.
12. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1984-1939. Київ : Либідь, 1995. 424 с.
13. Богачевська-Хом'як М. Націоналізм та фемінізм – одна монета спільного вжитку. *Незалежний культурологічний часопис*. 2000. №17. С. 3–13.

14. Богачевська-Хом'як М. Тендер навколо гендеру // Критика. – 1998. – №3. – С.21–23.
15. Вихрист Н. Жінка-кентавр : *Дзвін*. 2001. №7. С.88.
16. Вишневська Н. Олена Пчілка. Київ : Дніпро, 1988. С. 5–24.
17. Вознюк В. Про Ольгу Кобилянську: Нові матеріали. Роздуми. Знахідки. Київ: Дніпро, 1983. 183 с.
18. Вулф В. Жінки та розповідна література. *Незалежний культурологічний часопис*. 2000. №17. С.78–86.
19. Гаврилюк О. Тема духовного розкріпачення жінки у творчості О. Кобилянської. *Дивослово*. 2006. №4. С. 15–18.
20. Гаєвська О. В. Феміністична і жіноча проза в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття: *Літературознавчі студії*. 2019. Вип. 2 (56). С. 33–38.
21. Грицай О. Ольга Кобилянська. З приводу 35-тих роковин літературної праці. Чернівці, 1992. 15 с.
22. Грицай О. «Valse mélancolique»: Слово привіту до О. Кобилянської в 40-ліття її творчості. Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльності (1887–1927). Чернівці : Накл. ювілейн. комітету в Чернівцях, 1928. С. 289–306.
23. Грицай О. Ольга Кобилянська: Літературно-критичний нарис. *Літературно-науковий вісник*. 1922. Кн. VI. С. 235–250.
24. Грушевський М. Наталія Кобринська. *Літературно-науковий вістник*. 1900. Т. 9. Кн. 1. С. 124.
25. Гундорова Т. Неоромантичні тенденції творчості О. Кобилянської (До 125-річчя з дня народження). *Радянське літературознавство*. 1988. №11. С. 32–42.
26. Дармограй Н.М. Жіночі об'єднання в Україні та їх громадськокультурницька діяльність (90-і роки ХХ століття): Автореф. дис... канд. істор. наук: 17.00.01 / Київський державний університет культури і мистецтв. Київ, 1998. 15 с.

27. Демченко І. Особливості поетики Ольги Кобилянської. Київ: Твім інтер, 2001. 208 с.
28. Денисюк І. Поборниця прогресу. К., 1980. С. 5–20.
29. Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. Київ : Вища школа, 1981. – 215 с.
30. Дзюба І. Читаючи Кобилянську (кілька зіставлень). *Українська мова і література в школі*. 1986. №2. С. 20–27.
31. Донцов Д. Мати Лесі Українки (Олена Пчілка). Дві літератури нашої доби. Торонто : Вид-во Гомін України, 1958. С. 135–176.
32. Дучимінська О. Наталія Кобринська як феміністка. Коломия, 1934.
33. Євшан М. Ольга Кобилянська. Київ : Основи, 1998. С. 199–205.
34. Жеребкіна І. Філософія фемінізму як напрямок постструктуралістської філософії. *Філософська думка*. 1998. №2. С.98–119.
35. Жовтуля І. Від літератури до фемінізму. *Сучасність*. 2002. № 11. С. 84–89.
36. Зборовська Н. Жіноча сповідь на тлі чоловічого герметизму: *Слово і час*. 1996. №8–9. С.59–66.
37. Зборовська Н. Український культурний канон: феміністична інтерпретація. *Кур'єр Кривбасу*. 2000. №125-126. С.117–124.
38. Зборовська Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. Львів : Літопис, 1999. 336 с.
39. Іващенко О. Чи потрібен нам фемінізм? *Україна*. 1994. №9. С.2–3.
40. Ізотов І. До характеристики творчості О.Кобилянської. *Червоний шлях*. 1928. № 2. С. 80–92.
41. Качкан В.А. Верховинна естетика: штрихи до портрету Наталії Кобринської. Київ 1994. С. 143–151.
42. Книш І. Іван Франко і рівноправність жінки: У 100-річчя з дня народин. Вінніпег : Новий шлях, 1956. 154 с.
43. Кобилянська О. Твори: У 3-ох т. Київ : Держлітвидав, 1956. Т.1–3.

44. Кобилянська О.Ю. Про себе саму: Автобіографія в листах до професора д-ра С.Смаль-Стоцького. Слова зворушеного серця: Щоденники, Автобіографії; Листи; Статті та спогади. К., 1982. С. 206–219.
45. Кобилянська О.Ю. Твори в 5 т. /Вступ. ст. М.П. Комишанченка. Київ : Держлітвидав України, 1995. Т. I-V.; Т. 5 /Упоряд., підгот. текст. та приміт. Ф.П. Погребенника. 1963. 767 с.
46. Кобилянська О. Царівна // Кобилянська О. Твори. В 2 т. / Упоряд. Ф.Погребенник. Київ : Дніпро, 1983. Т.1. С. 21–300.
47. Кобринська Н. Вибрані твори. – Київ : Дніпро, 1980. 446 с.
48. Кобринська Н. Промова на науковій академії в ювілей відродження русько-української літератури. Київ, 1980. С. 325–328.
49. Козачок Я. Дві долі – дві зорі : Наталя Кобринська, Євгенія Ярошинська Я. Козачок, М. Козачок. Т., 1997. 55 с.
50. Колмакова Т.И. Феминизм как современная социально-политическая теория: Автореф. дис... канд. полит. наук: 23.00.02 / МГУ им. М.В. Ломоносова. М., 1991. 24 с.
51. Кравченко У. Уривки спогадів. Жіноча доля. Практичний календар-порадник для українського жіноцтва на рік 1931. Коломия, 1930. С. 38–46.
52. Кріль К. Листування Н. Кобринської з Нечуєм-Левицьким та Борисом Грінченком. *Українське літературознавство*. 1970. Вип. 10. С. 120–128.
53. Кріль К. Михайло Грушевський і Наталя Кобринська. Михайло Грушевський : збірник наукових праць матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. Львів, 1994. С. 318–323.
54. Крупка М. Гендерний дискурс у сучасній українській літературі. Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. Зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. ІХ. Рівне : РДГУ, 2000. С.145–151.

55. Крупка М.А. Емансипаційні тенденції в українській жіночій прозі кінця XIX – початку XX століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 20 с.
56. Крупка М. Українська жіноча проза: дві епохи дві версії. Рівне : Видавець О.Зінь, 2008. 215 с.
57. Крупка М.А. Жіноча ідея у творчості Ольги Кобилянської. *Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство*. Вип. VII. Рівне : РДГУ, 1999. С. 108–112.
58. Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі XIX – початку XX ст.: Проблеми естетики і поетики. Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. 304 с.
59. Купрата Н. Літературно-естетичні та суспільно-політичні погляди Олени Пчілки : навчальний посібник. Одеса : ОКФА, 1998. 64 с.
60. Лавриненко Н. Гендерні (соціостатеві) ролі та нерівність. *Слово і час*. 1997. №2. С.72–78.
61. Ласло М. Тема емансипації жінки у творчості О. Кобилянської. К.: Державне видавництво художньої літератури , 1963. С. 324–340.
62. Лукіянович Д. Від «Царівни» до «Землі»: Спогад про Ольгу Кобилянську та про її гурток. *Українська література*. 1945. № 4–5. С. 132–141.
63. Мочульський М. Ольга Кобилянська. «Через кладку»: Повість. Київ: Державне видавництво художньої літератури , 1963. С. 171–172.
64. Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позвах з Московщиною: Культурологічні трактати. Львів : Каменяр, 1998. 255 с.
65. Ольга Кобилянська в критиці та спогадах / упор. Ф. П. Погребенник та ін. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. 560 с.
66. Откович К. Ілюзія свободи: образ жінки від традиціоналізму до модернізму. Монографія. Київ : КАРБОН, 2010. 210 с.
67. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ, 1999. 360 с.
68. Павличко С. Фемінізм. Київ : Основи, 2002. 322 с.

69. Павличко С. Чи можливий в Україні фемінізм? *Art line*. 1998. №3. С.62–64.
70. Павличко С. Чи потрібна українському літературознавству феміністична школа? *Слово і час*. 1991. №6. С.10–15.
71. Панченко В. Феміністка : [Наталя Кобринська]. Київ : Преса України, 2003. №5. С. 43–47.
72. Погребенник В. Золоте пасмо художньої прози Ольги Кобилянської. Кобилянська О. Людина. Київ, 2000. С. 5–14.
73. Погребенник Ф. Три фотопортрети Наталії Кобринської. *Слово і час*. 1995. № 5/6. С. 31–32.
74. Погребенник Ф. Три фотопортрети Наталії Кобринської. *Слово і час*. 1995. № 5/6. С. 31–32.
75. Погребенник Ф. Три фотопортрети Наталії Кобринської. *Слово і час*. 1995. № 5/6. С. 31–32.
76. Починок Л.І. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М.І., 2005. 192 с.
77. Ржегорж Ф. Ольга Кобилянська. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. С. 285.
78. Рудницька М. Новий етап жіночого руху. *Слово і час*. 1998. №9. С.71–7
79. Савкина И. Женская проза – без кавычек. *Литературная учеба*. 1998. №3. С.71–75.
80. Сметанская М. И. Проблема социальной эмансипации женщины в украинской прозе XIX–XX века: Дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03/ КПИ им. А.М. Горького / М. И. Сметанская. Київ, 1987. 194 с.
81. Смоляр Л. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії: Монографія. Одеса: Астропринт, 1998. 408 с.
82. Теория и история феминизма / Под ред. И.А.Жеребкиной. Харьков : Харьковский Центр Гендерных Исследований, Ф-Пресс, 1996. 387 с.

83. Томашук Н.О. Ольга Кобилянська: Життя і творчість. Київ : Дніпро, 1969. 237 с.
84. Трильовський К. Наталія Кобринська і її найближчі (З моїх споминів з половини 80-років минулого століття). *Жінка*. 1937. Ч. 11–12. С. 2–3.
85. Турнерова Т. Ольга Кобилянська. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. С. 295–298.
86. Турнерова Т. Про українських жінок. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. С. 298–300.
87. Фенканін А. Наталя Кобринська – основоположниця жіночого руху в Західній Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Педагогіка. Тернопіль : ТНПУ, 2008. С. 67–71.
88. Феномен жіночої прози обговорювали київські літератори. *Літературна Україна*. 2002. 6 червня. С.6.
89. Швець А. Найбільша жінка галицької землі, яка завжди вміла «бути собою»: до 160-ліття від дня народження Н. Кобринської. *Слово і час*. 2015. № 10. С. 68–75.
90. Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі. Плюралізм і феміністична критика. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературнокритичної думки ХХ ст. Львів : Літопис, 1996. С.512–527.
91. Юрків Ю. Наталія Кобринська – апостолка українського жіноцтва. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Тернопіль, 2005. С. 65–72.
92. Юрків Ю. Наталія Кобринська – апостолка українського жіноцтва / Ю. Юрків. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. М. М. Алексієвця. Тернопіль, 2005. С. 65–72.
93. Юрків Ю. Наталія Кобринська – апостолка українського жіноцтва. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2005. С. 65–72.

94. Ярошинська Є.І. Вибрані твори / Є. І. Ярошинська ; упоряд., авт. передмови., авт. приміток А. П. Коржупова. Київ : Художня література, 1958. 425 с.

95. Ярошинська Є. Вибрані твори; упоряд., авт. передмови., авт. приміток А. П. Коржупова. Київ : Художня література, 1958. 425 с.